

Snaga slabih u bajci Ivane Brlić-Mažuranić "Bratac Jaglenac i sestrice Rutvica"

Resman, Linda

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:585181>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-13**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

**SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET**

Linda Resman

**Snaga slabih u bajci Ivane Brlić – Mažuranić
„Bratac Jaglenac i sestrice Rutvica“**

(ZAVRŠNI RAD)

Rijeka, 2017.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Linda Resman

Matični broj: 0009066429

Snaga slabih u bajci Ivane Brlić – Mažuranić
„Bratac Jaglenac i sestrice Rutvica“

ZAVRŠNI RAD

Preddiplomski studij: Hrvatski jezik i književnost

Mentor: dr. sc. Aleksandar Mijatović

Rijeka, 2017.

Sadržaj:

1. Uvod.....	3
2. Dječja književnost.....	5
3. Bajka	7
3.1 Definicija bajke.....	7
3.2 Razvoj bajke.....	8
3.3 Podjela bajke.....	9
3.4 Struktura bajke.....	11
3.5 Vrijeme i prostor.....	11
3.6 Likovi.....	12
3.7 Interpretacija bajke.....	12
4. Ivana Brlić – Mažuranić.....	14
5. Priče iz davnine – podrijetlo	15
6. Bratac Jaglenac i sestra Rutvica.....	17
6.1 Likovi.....	18
7. Jaglenac i njegova snaga.....	18
6.2 Motiv majčinstva i vjernosti	20
8. Zaključak.....	22
9. Ključne riječi.....	24
10. Popis literature	25

1. Uvod

Kada čujemo riječ *bajka*, sjećanje nam se odmah vrati u dane djetinjstva kada su nam majke, bake, tete čitale kratke priče za laku noć i na taj nas način po prvi puta uvele u čaroban i fantastičan svijet koji vrvi mnoštvom likova, zanimljivih događaja, prepreka koje protagonisti moraju prijeći ukoliko se žele izboriti za sebe i svoje ideale, priče kojima je mjesto i vrijeme radnje smješteno na lijepim i čarobnim lokacijama na kojima žive prinčevi i princeze, kraljice i kraljevi, zle vještice i njihove sluge, životinje na livadama i u šumi, a temelj svake ispričane priče čini pouka koja uvijek ističe pobjedu dobra nad zlim. O svemu spomenutome bit će riječi u ovome završnome radu koji ćemo podijeliti u nekoliko dijelova kako bi pristup čitanju bio lakši i pregledniji.

Bajka pripada kategoriji književnosti poznatijoj kao *dječja književnost* o čemu će biti riječi u prvome dijelu ovog završnog rada. Spomenut će se i njezina namjena, dat će se kratak osvrt na kategoriju dječjeg romana, a potom ćemo pokušati objasniti odnos autora i čitatelja prema dječjoj književnosti.

U drugom ćemo se dijelu rada referirati na pojam bajke i njezinog podrijetla, karakterističnoj podjeli, likovima i zbivanjima, u kratkim će se crtama nastojati prikazati historiografski pregled njezinog razvoja kroz svjetsku, a potom i hrvatsku književnost. Ujedno ćemo pokušati objasniti koji je smisao bajke te koje ima značenje, navest će se nekolicina upečatljivih imena koji su umnogome doprinijeli razvoju bajke, a glavni će naglasak biti, naravno, na hrvatskoj bajci, odnosno, autorici koja je uvela bajkovitost u hrvatsku

književnost i svojim djelima djeci uspjela prikazati i približiti svijet u drugačijoj perspektivi. Riječ je o dobro poznatoj Ivani Brlić-Mažuranić.

U daljnjoj ćemo razradi saznati nekoliko zanimljivih činjenica u vezi s njezinim životom i književnim stvaralaštvom s glavnim naglaskom na bajci *Bratac Jaglenac i sestrice Rutvica* iz zbirke *Priče iz davnine* kojima je stekla književnu slavu i tako postala neizostavnom osobom u dječjim životima. Iz već spomenute zbirke, u nekoliko će se rečenica opisati radnja bajke, a glavni će naglasak biti na interpretaciji lika Jaglenca čija je snaga, unatoč njegovom malenom rastu, bila toliko moćna da ga nikakva prepreka nije spriječila u potrazi za svojom sestrom. Dio će se nadovezati i na podrijetlo zbirke *Priče iz davnine*.

U završnome će dijelu biti dan osvrt na cjelokupni rad. Dat će se odgovori na pitanja u kolikoj se mjeri poštuju elementi karakteristični za klasične bajke te u konačnici odrediti kolika je zapravo *snaga* slabih i kakav je njihov utjecaj na oblikovanje sudbine ostalih likova.

2. Dječja književnost

Kada bismo definirali pojam dječje književnosti, mogli bismo zaključiti kako je riječ o heterogenoj pojavi uzimajući u obzir različita razmišljanja prema kojima se određuje s jedne strane kao zbir knjiga u dječjoj knjižnici, s druge strane kao područje koje je namijenjeno za djecu, a postoje i razmišljanja o dječjoj književnosti kao čitanju knjiga u djetinjstvu (vidi Hameršak, Zima: 13, 2015).

Dječju književnost možemo promatrati na dva načina od kojih se prvi odnosi na njezino razumijevanje kao razbibrige, nešto što će se pročitati u slobodno vrijeme i služiti će zabavi, ali postoji i ona druga strana medalje na temelju koje se dječja književnost može promatrati kao tekst koji, osim zabavne, ima i odgojiteljsku ulogu te u čijem je središtu naglasak na dječjim likovima i junacima što će se u daljnjem radu i potvrditi bajkom *Bratac Jaglenac i sestrice Rutvica*.

Promatrajući tekstove dječje književnosti, može se zaključiti da su s jedne strane jednostavni, no ipak treba biti pažljiv u definiranju jednostavnosti te vrste književnosti upravo zbog razloga što se može čitati na višoj razini, čime se daje dojam kompleksnosti koji je obično namijenjen zrelijim osobama kojima je cilj dublje analizirati neki dječji tekst. Za djecu je čitanje tih tekstova jednostavno upravo zbog činjenice da se uz tekst obično nalaze ilustracije koje pritom i vizualno opisuju radnju pa time dijete lakše razumije i bolje shvaća poantu priče.

U vezi s pitanjem namjene dječje književnosti, neizostavna je Crnkovićeva definicija koja podrazumijeva da se pod pojmom namjene misli na onaj dio dječje književnosti koji formalno i tematski pripada dječjoj dobi, a

njezina bit proizlazi iz činjenice o statusu odgojne uloge (vidi Hameršak, Zima: 33, 2015).

Govoreći o dječjoj književnosti, potrebno je spomenuti odnos autora prema istoj. Hameršak – Zima navode zaključak kako je autor 'ruban' te ga nazivaju *komunikacijskim drugim* budući da je cijeli fokus baziran na čitatelju. Komunikacijski drugi autor spominje se i kao *dobni drugi* jer u odnosu na čitatelja (dijete) predstavlja odraslu osobu. Tu je važno spomenuti i pojam *kolektivnog/višestrukog autorstva* koji je specifičan primjerice za neke druge vrste (npr. slikovnica). Ukratko, može se zaključiti kako u dječjoj književnosti postoje dvije razine, odnosno drugosti autora, *dvostruka/komunikacijska* u kojoj u suodnos ulaze autor i čitatelj te *dobna* u kojoj je naglasak na odnosu autora kao odrasle osobe i djeteta (vidi Hameršak – Zima: 94-95).

Kada bismo govorili o odnosu čitatelja i dječje književnosti, prvenstveno mislimo na ideju da su jedini čitatelji djeca. No, u suštini ipak ima razilaženja. Dječju književnost čitaju i odrasli (primjerice Harry Potter) te su sukladno tome i Ivanine *Priče*, kao temelj ovog rada, od prvotnog izdanja bile usmjerene prema odraslima.

Što se tiče dječjeg romana, valja spomenuti kako se pod tim pojmom podrazumijeva spoj dječje i popularne kulture. U ovom je segmentu potrebno spomenuti dvojicu autora, Crnkovića koji se bavi klasifikacijom dječjeg romana i Zalara koji se u svojim istraživanjima romana najviše usmjerio na detaljno analiziranje dječjeg romana te ga definira kao proznu vrstu u kojem glavnu ulogu imaju djeca kojima je takva vrsta romana i namijenjena. Spominju se još i Joža Skok koji klasificira dječje romane prema sadržaju, strukturi i dodaje neke zasebne te Stjepan Hranjec i Berislav Majhut. U hrvatskoj se književnosti kao

prvi dječji roman spominje *Čudnovate zgode šegrta Hlapića* Ivane Brlić – Mažuranić.

3. Bajka

3.1 Definicija bajke

Bajka se obično definira kao prozna vrsta koja se temelji na čudesnim događajima, odnosu zbilje i fikcije, ponavljanju radnje, karakterističnim likovima i njihovim pothvatima, sukobu dobra sa zlim, kušnjama, nagradama, kaznama, nadnaravnim predmetima i zbivanjima koji ju čine posebnom i lijepom (vidi Pintarić: 7, 2008).

Naziv *bajka* podrijetlo vuče iz praslavenskog jezika i potječe od glagola *bajati*¹ što znači pripovijedati, govoriti te ima dva značenja. Prvo se odnosi na teoriju književnosti i definira se kao pojam kojim se imenuju književna djela kojima je naglasak na susretu stvarnog i nestvarnog svijeta bez efekta začudnosti, dok se drugo značenje odnosi na razgovorni stil u kojem se definira kao prazna priča koja često biva podcjenjivana zbog razmišljanja što se smatra sinonimom za izmišljenost.

Što se tiče same definicije bajke, u literaturi nailazimo na brojne pa tako među prvima valja spomenuti definiciju Karla Justusa Obenauera koji smatra kako bajka ima jasnu strukturu, raščlanjena je na epizode, dolazi do miješanja stvarnog i nestvarnog, uglavnom sa sretnim završetkom i čarobnim željama, zatim je važno i mišljenje Andrèa Jollesa koji ističe kako je u bajci temeljna

¹ pojam se pojavljuje u usmenom stvaralaštvu kada znači govoriti, raditi nešto čime se tjera nekoga ili navlači zlo na nekoga, ali može označavati i lijepo govorenje s ciljem prevare

preokupacija naivnost. Sličnim se razmišljanjima pridružuje i Propp koji naglašava strogost u strukturi bajke i skladnost u opisu stvarnog i čudesnog, dok Milan Crnković pak smatra da temelj bajke leži u njezinoj čudesnosti koje nikoga ne začuđuje.

Zanimljivo je razmišljanje i Milivoja Solara koji definira bajku kao književnu vrstu u kojoj dolazi do preplitanja stvarnosti sa zbiljom između čega nema prave suprotnosti. Ivo Zalar u definiciji bajke ističe karakteristike koje su zajedničke svim bajkama poput pojava vila, zmajeva, patuljaka, vampira kao i njihove preobrazbe (primjerice, pretvorba zle vještice u siromašnu staricu u *Snjeguljici i sedam patuljaka*, miševa u konje koji vuku kočiju u *Pepeljuzi*...).

3.2 Razvoj bajke

Razvoj bajke seže u daleko 17. stoljeće i bilježi korijene u francuskom klasicizmu u kojem se kao bitan istaknuo Charles Perrault koji 1696. objavljuje bajku *Usnula ljepotica*, a 1697. *Bajke moje majke guske ili priče i bajke iz starih vremena s poukama*. Daljnji njegov rad naslijedila je Jeanne Marie Leprince de Beaumont. Važno je istaknuti činjenicu kako klasicizam nije prihvatao bajku, ali zato, primjerice u romantizmu, bajka doživljava puni procvat. Iako se bazirala na temeljima narodne bajke, romantičarska je bajka unaprijedila razvoj i potakla neke nove inovacije, a od autora se spominju Johann Ludwig Tieck, Puškin, Afanasjev, braća Grimm...

U hrvatskoj književnosti, razvoj je bajke tekao u tri kruga. Prvi je započeo Šenoa (povjestica *Postolar i vrag*), zatim se pojavila Ivana Brlić – Mažuranić (*Priče iz davnine*), a nakon nje Sunčana Škrinjarić (*Plesna haljina žutog maslačka*). Puni procvat bajki u hrvatskoj književnosti počinje od 20. stoljeća kada se javljaju V. Nator, već spomenuta I. B. Mažuranić, Jagoda Truhelka i

Josip Cvrtila. Tijekom trajanja Drugoga Svjetskog rata, nastupilo je jedno tmurno razdoblje za hrvatsku bajku kao i za hrvatsku književnost općenito, a glavni razlog bio je upravo rat koji je doveo do pojave komunizma.

Mišljenje koje je prevladavalo u komunizmu jest kako književnost mora biti politički orijentirana što je za posljedicu imalo izbijanje ustanka brojnih autora čija su mišljenja bila drugačija (Krleža, Šegedin). Koncem 20. stoljeća., ponovo se počela razvijati bajka, a javili su se i neki novi autori poput Dunje Kalilić, Božidara Prosenjaka, Lidije Bajuk, Jadranke Klepac, Želimira Hercigonje, Sanje Tomić...

3.3 Podjela bajke

Kada govorimo o podjeli bajke, prvenstveno se trebamo osvrnuti na nekoliko pristupa bajci. Hameršak – Zima navode tri pristupa bajci.

Prvi se pristup definira kao *umjetnički* u kojem stoji mišljenje o bajci kao žanru pomoću kojeg čitatelji, tj. djeca dobivaju mogućnost stvaranja umjetničkih i kreativnih slika u mislima koje im daju uvid u drugačiju perspektivu gledanja svijeta. Drugi je tip *evolucijski* u kojem ističu Bruna Bettelheima kao najznačajnijeg predstavnika ovog pristupa koji definira bajku kao mjesto u kojem se djeca suočavaju sa sukobima nakon čega slijedi primjer kako ga riješiti (Bettelheim, 2000, 15). Posljednji je pristup nazvan *terapeutskim* čija je primarna uloga odgajateljska.

Za ovaj nam je rad važna podjela bajki na klasične, moderne i fantastične (vidi Pintarić: 9-12).

Pod pojmom *klasične bajke*, uglavnom se podrazumijevaju uzorne, tj. one na temelju čijih su elemenata nastale sve ostale bajke. U tu kategoriju pripadaju neki od svjetskih klasika poput braće Grimm, Charlesa Perraulta, Aleksandra Sergejeviča Puškina, Hansa Christiana Andersena, Oscara Wildea, a što se tiče hrvatske književnosti spominju se Ivana Brlić-Mažuranić, August Šenoa, Vladimir Nazor.

Neke od temeljnih karakteristika koje nam daju uvid da je riječ o klasičnoj bajci su: stvarni i nestvarni svijet, sukob između dobra i zla u kojem dobro uvijek pobjeđuje, odlazak od kuće, ustaljena mjesta, ponavljanje radnje, pojava tipičnih likova (patuljci, vještice, zmajevi, vile...), događaji koji se ne mogu objasniti te pouka koja slijedi na kraju.

Što se tiče *moderne bajke*, dolazi do promjena i inovacija koje se najviše vide u načinu pripovijedanja te u bogatijim i sadržajnijim opisima mjesta, vremena radnji i likovima, tj. klasični postupci i motivi sada bivaju upotrijebljeni na nov način. Uglavnom je riječ o suvremenim temama uz izostanak nagrade/kazne i pouke, dolazi do neočekivanog obrata, likovi se mijenjaju i daje se naglasak na psihološkome, antropomorfiziraju² se. Wilde se smatra osnivačem moderne bajke budući da je bio među prvima koji je uveo novine, a na njegov se rad nastavljaju Karel i Josef Čapek kojima je temeljna preokupacija prikazati suvremenost zbilje. U hrvatskoj su književnosti pisci modernih bajki već spomenuti Nazor, zatim Josip Cvrtila, Jagoda Truhelka, Sunčana Škrinjarić, Jadranka Klepac, Ante Gardaš...

² antropomorfizam – prikaz nečega što nije ljudsko na ljudski način

Za kategoriju *fantastičnih bajki* karakteristično je odvajanje stvarnoga od nestvarnoga tehnikom sna ili neke vrste propadanja u otvor (npr. *Alisa u zemlji čudesas*), a glavni protagonisti su djeca čija se preokupacija bazira na mašti, igri, tipični su nestvarni likovi, ali uloga čarobnjaštva je smanjena. Pisanjem fantastičnih bajki bavili su se Lewis Carroll koji se i smatra utemeljiteljem, Frank Lyman Baum, James Matthew Barrie, a od hrvatskih se autora ističu Dubravka Ugrešić, Tihomir Horvat, Željka Horvat-Vukelja, Dunja Kaličić...

3.4 Struktura bajke

Temeljna se struktura bajke sastoji od uvoda koji je stalan i prepoznajemo ga po karakterističnim rečenicama poput *Bio jednom jedan...*, *Nekoć davno...* Nakon uvoda slijedi zaplet u kojem uglavnom dolazi do sukoba i napetosti, potom uspon u kojem se nižu događaji uzročno-posljedičnim tokom, vrhunac se ističe kao najdramatičniji slijed i obično najavljuje razrješenje sukoba izazvanog u zapletu koji može teći u dva puta (logičan i suprotan), a kojim će se putem radnja razvijati otkriva sljedeća etapa u strukturi bajke, a ta je obrat u kojem nestaje napetost i slijedi smirenje. Zadnji se dio zove rasplet u kojem je sukob konačan, često likovi dobivaju nagradu ili kaznu, ovisno o situaciji te se obično samo daju odgovori i radnja se zaključuje.

3.5 Vrijeme i prostor

Vrijeme radnje bajke u većoj se mjeri događa u neodređeno vrijeme, a najčešće su lokacije udaljena mjesta iza gora, može se događati na oblacima, pod zemljom, u dvorcima, šumi koja je začarana.

3.6 Likovi

Kada govorimo o likovima u bajci, tipična je podjela na stvarne i nestvarne. Stvarni su likovi djeca, kraljevi, princeze, a u kategoriju nestvarnih likova uglavnom pripadaju vile, vještice, patuljci, divovi. Postoji i podjela likova na temelju socijalnog stanja pa tako s jedne strane imamo bogate, a s druge siromašne likove. U ulozi likova mogu se javiti i antropomorfizirani predmeti, prirodne pojave, životinje, biljke... Prema karakternim osobinama, postoje dobri i zli likovi i važno je naglasiti da se njihovi karakteri ne mijenjaju.

Dakle, lik koji je na početku bajke dobar, ostat će do kraja takav iako u nekim bajkama zli likovi mogu postati dobri (*Šeherezada*). Postoje i likovi pomagači, primjerice vile (dijele savjete, daruju čarobne predmete ili udjeljuju moći) koje se često mogu pretvoriti u nešto drugo što bajci daje dozu tajanstvenosti. Osim pretvaranja, likovi se mogu prerušiti kako bi se uspjeli izvući iz neke nevolje.

3.7 Interpretacija bajke

Kada govorimo o interpretaciji bajke, zanimljiv je rad Marie – Louise Franz koja u uvodnom dijelu govori o razvoju bajke kroz povijest znanosti. Ujedno je spomenula nekoliko ključnih škola i predstavnika čiji je utjecaj bio značajan za interpretaciju bajke.

Franz spominje kako se bajka može interpretirati kroz nekoliko etapa koje naziva tipovima (vidi Franz: 28, 2007). Spominje njih četiri od kojih je prvi *misaoni* tip koji podrazumijeva na koji su način strukturno povezani motivi u bajci. S druge se strane javljaju *osjetilni* tipovi čija se temeljna funkcija bazira

na simbolima, odnosno na promatranju simbola. U sljedeću kategoriju ubraja *emotivni* tip putem kojih mladi čitatelji imaju mogućnost suosjećanja s protagonistima u nekoj bajci prilikom čega mogu doživjeti svojevrsnu katarzu i naučiti nešto. Posljednja kategorija tiče se *intuitivnog* tipa pomoću kojeg se u svijesti može stvoriti slikovitost bajke te dati uvid kako bajka nije samo neka puka priča, već da ona doista sadrži elemente u kojima je skrivena poruka koja za cilj ima odgojiteljsku ulogu.

Ukoliko se nabrojene funkcije što više usavršavaju i razvijaju, utoliko će i interpretacija bajke biti uspješnija i razumljivija. Pojam interpretacije odnosi se više na naše autonomno iskustvo i analizu, ne može se naučiti, a njezina svrha nije kopiranje tuđih radova i razmišljanja, već naše vlastito gledanje na neko djelo. Iako Franz upozorava o mogućoj opasnosti vlastite interpretacije kao i kritike na jungovske arhetipove, činjenica jest da čitatelje to ne bi trebalo previše sputavati ni smetati u analizi.

Ono što se može naučiti jesu smjernice koje možemo pronaći u stručnim knjigama ili koje profesori/učitelji daju učenicima i studentima, a dalje smo prepušteni sami sebi te tako stvaramo svoj način interpretacije. Interpretacija se razvija čitanjem i označava umjetnost koja na kraju krajeva ovisi o čitateljima i njihovom viđenju i tu nema pogrešaka jer svaki čovjek gleda stvari iz drugačije perspektive.

Autorica je spomenula i Junga i njegovu psihološku zainteresiranost za bajke koja podrazumijeva njegovo mišljenje kako se putem bajke najviše može govoriti o ljudskoj psihi. Bitno je njezino sedmo poglavlje koje nosi naziv *Sjena, anima, animus* u kojem je istaknula poimanje *Jastva* (najdublji slojevi naše duše) i njegove pojave u gotovo svim bajkama te spomenula da se osim *Jastva* javljaju i neki drugi simboli koji su slični s Jungovom predodžbom sjene, anima

i animusa i povezuje ih s nekoliko bajki (*Kraljević Prsten, Tajna crkva, Žena iz šume, Zvijezda, Ženska sjena, Čupavica, Kralj Bradonja, Žena koja se vjenčala s Mjesecom i Keleom*).

Knjiga je strukturirana detaljno i pažljivo te je glavni cilj bio čitateljima približiti tzv. arhetipsku dimenziju bajki koju predstavljaju junaci s dodatnim osvrtom na etnologiju i folklor (Marjanić: 213).

4. Ivana Brlić – Mažuranić

Rođena 18. travnja 1874. u Ogulinu, Ivana se istaknula kao jedna od najpoznatijih autorica dječje književnosti. Osim nje, ugled je stekla i njezina obitelj, poput oca odvjetnika Vladimira koji se okušao i u književnom svijetu napisavši djelo *Prinosi za hrvatski pravnopovjestni rječnik*, bana, djeda i autora *Smrt Samil-age Čengijića* Ivana, djedova brata Antuna te Matije poznatom putopiscu *Pogled u Bosnu*. Istaknuo se i Matijin sin Fran čije stvaralaštvo krase crtice *Lišće* i *Od zore do mraka*.³

Njezin je život obilježen preseljenjima u različite gradove te velikom djedovom utjecaju kojemu je i posvetila nekoliko stranica u svojoj prozi. Veliku je zahvalnost osjećala prema stricu Antunu koji joj je pomogao u učenju hrvatskog jezika, a osim hrvatskog poznavala je i strane jezike (njemački, engleski, talijanski, ruski, francuski) uz čiju je pomoć uspjela doći u dodir sa svjetskom književnošću. Od osoba koje se spominju ključnima za njezin razvoj su biskup Josip Juraj Strossmayer te književnik Franjo Marković. Unatoč smrti njezinog muža i bolesti koja je uslijedila nekoliko godina kasnije, Ivana je i dalje nastavljala svoj rad koji je bio nagrađen. HAZU ju je 1931. godine predložila za

³ Joža, Skok, Književno djelo Ivane Brlić Mažuranić, str. 13, 2007.

Nobelovu nagradu za književnost (1937. ponovljeno), a kasnije je i proglašena dopisnim članom JAZU.

Bogato književno stvaralaštvo okuplja prve pisane tekstove (*Zvijezdi moje domovine*, pjesma), *Ma Croatie*, *Le bonheur*, knjige *Valjani i nevaljani*, zbirke pjesama *Slike*, knjižica *Škola i praznici*, *Knjiga omladini*, *Radosna majka – dobra pjestinja*, roman *JAJA DALMATIN*, a čitalačku publiku osvojila je dječjim romanom *Čudnovate zgode Šegrta Hlapića* te zbirkom priča, *Priče iz davnine*.⁴

Njezin je život, nažalost, završio samoubojstvom o čemu se šutjelo i nije se spominjalo iako postoji jedan odgovor u Jelčićevom prilogu *Život i djelo Ivane Brlić Mažuranić* (Skok: 2007, 17) kojim se indirektno spominju razlozi njezine smrti od kojih većina pada na Ivanina duševna stanja koja je proživjela tijekom života.

5. Priče iz davnine – podrijetlo

Priče iz davnine smatra se ključnom zbirkom u stvaralaštvu Ivane Brlić – Mažuranić. Sastoji se od osam bajki (*Kako je Potjeh tražio istinu*, *Regoč*, *Ribar Palunko i njegova žena*, *Sunce djever i Neva Nevičica*, *Šuma Striborova*, *Bratac Jaglenac i sestrice Rutvica*, *Jagor i Lutonjica Toporko i devet župančića*) čiji je sadržaj ostao u sjećanju dugog niza generacija. Nakon objavljivanja zbirke, Ivana je stekla slavu, ne samo u Hrvatskoj, već i u inozemstvu što je za posljedicu imalo nominaciju za Nobelovu nagradu. Zainteresiravši se za njezinu zbirku, kritičare je u velikoj mjeri zanimao nastanak zbirke, odnosno odakle vuku podrijetlo te su joj slali veliki broj pisama. Zanimljiv je Ivanin dogovor na

⁴ Joža, Skok, Književno djelo Ivane Brlić Mažuranić, str. 18-21, Varaždinske Toplice, 2007.

pismo ruske književnice Ide Zinaide Merežkovske koju je Ivana imala priliku upoznati u Zagrebu.

U ovom je dijelu važno istaknuti Ivanino pismo upućeno njezinom sinu Ivanu Brliću u kojem mu je za objašnjenje nastanka bajki dala isto obrazloženje kao i književnici Idi. *Te su „Priče“ koli u svojoj biti, toli u svojoj izvedbi čisto i potpuno moje originalno djelo*⁵ kaže Ivana, a jedina vanjska veza koju spominje, a da ima nekih bliskosti sa slavenskom mitologijom, jesu imena likova koje je uspjela preobraziti na svoj način. Po pitanju unutarnje veze sa slavenskom mitologijom, situacija je malo drugačija i temelji se na činjenici da su sva pripovijedanja u bajkama povezana sa Slavenskim narodom i onime od čega je *sastavljena naša duša*⁶ (slavenska duša). Predaje su bile temelj prema kojima je autorica pisala *Priče*, a inspiraciju je pronašla čitajući Afanasjevo djelo *Poetsko gledanje Slavena na prirodu/Vozzrijevanja drevnih Slavjan na prirodu*⁷

U tom joj je trenutku sinula ideja *domaćih* koji se javljaju u *Šumi Striborovoj*, a koja se smatra svojevrsnom uvertirom zbirke. Iako se pojam predaje odnosi na pouzdanu vrstu priče s nadnaravnim sadržajima, a pojam bajke uz čudesno i fantastično, ipak se *Priče* određuju kao skup bajki budući da njihove radnje i likovi daju naznake čudesnog. Brlić je *Priče* stilski obilježila na svoj način pri čemu je glavni naglasak stavila na psihološku karakterizaciju i moral.

⁵ Ivana Brlić-Mažuranić, „Članci“, str. 165, Ogranak Matice hrvatske, Slavonski Brod, 2013.

⁶ Ivana Brlić-Mažuranić, „Članci“, str. 166, Ogranak Matice hrvatske, Slavonski Brod, 2013.

⁷ Ivana Brlić-Mažuranić, „Članci“, str. 167, Ogranak Matice hrvatske, Slavonski Brod, 2013.

6. Bratac Jaglenac i sestra Rutvica

Spomenuta bajka pripada Ivaninoj zbirci pod nazivom *Priče iz davnine*. Naime, riječ je o kratkoj i zanimljivoj bajci o bratu i sestri koje život nije mazio. Na početku se bajke upoznajemo s likom *plemenite i dobre kneginje*⁸ čiji su grad napali neprijatelji te je bila primorana pobjeći sa svojim sinom ne sakupivši vojsku da obrani grad. Bježala je tako ona noću i stigla u dolinu ispod Kitež – planine kod *mlade pastirice*⁹ Milojke koja ih je primila u svoj dom, nahranila, a kada je kneginja morala otići, dala je Milojki zlatni pojas i kneževičev zlatni križić na crvenoj vrpici. Kako su prolazile godine, kneginja se nije vraćala u svoj grad koji su preuzeli neprijatelji, a Milojka se udala za jednog siromaha i s njime osnovala obitelj, rodila *malu djevojčicu Rutvicu i još manjeg sina Jaglenca*¹⁰. Nakon smrti njihovih roditelja, djeca su ostala sama, a na dan sprovoda Rutvicu je oteo orao i odveo je na Kitež – planinu. Budući da Jaglenca nitko nije doživljavao, on se sâm uputio u potragu za svojom sestrom.

Prilikom traganja susreo se s čudesnim bićima (vilama, Ognjenim zmajem) koji mu nisu predstavljali opasnost. Bio je jako malen stalno vođen mišlju kako mora ići naprijed. Nisu ga spriječile ni viline neočekivane prepreke čime ih je moralno nadjačao, a svakoj se preprieci ili nasmijao jer mu je bila zanimljiva i simpatična, ili jednostavno napravio onako kako bi mu majka savjetovala. Na kraju bajke, uspijeva pronaći sestru, a zajedno ih pronalazi kneginjin sin *božjak Relja*¹¹ koji ih odvodi iz Kitež – planine u njihov dom u kojem zajedno s kneginjom svi žive u kući male sestrice i njezinog brata.

⁸ Ivana Brlić-Mažuranić, *Bratac Jaglenac i sestra Rutvica*, str. 27, ŠK, Zagreb 2010.

⁹ Ivana Brlić-Mažuranić, *Bratac Jaglenac i sestra Rutvica*, str. 27, ŠK, Zagreb 2010

¹⁰ Ivana Brlić-Mažuranić, *Bratac Jaglenac i sestra Rutvica*, str. 30, ŠK, Zagreb 2010.

¹¹ Ivana Brlić-Mažuranić, *Bratac Jaglenac i sestra Rutvica*, str. 53, ŠK, Zagreb 2010.

Kneginja i njezin sin uspjeli su pridobiti grad, Relja i Rutvica su se oženili, a Jaglenac je izrastao u velikog i snažnog momka. Dobro je pobijedilo zlo.

6.1 Likovi

Kada bismo detaljnije analizirali likove, mogli bismo ih podijeliti na negativne i pozitivne. U grupu negativnih pripadali bi neprijatelji koji su oteli grad i tamo se nastanili, sedam vila Zatočenica, Ognjeni zmaj kojeg su Zatočenice čuvale, Bukač i Klikun. To su ujedno i nadnaravni likovi nadnaravnih moći, ali niti jedna od njihovih moći nije im omogućila pobjedu nad stvarnim i zbiljskim likovima. Status pozitivnih likova poprimaju kneginja i njezin sin, Milojka, njezin muž, Rutvica i Jaglenac koji su zajedničkim snagama uspjeli pobijediti one koji su se dugi niz godina nalazili pod krinkom zla.

7. Jaglenac i njegova snaga

*Ali bijaše on tako malen da nitko od onih ljudi nije razumio njegova govora.*¹²

Već na samom početku priče, Jaglenac je okarakteriziran kao maleno, mlađe Milojkino dijete koje je ostalo samo nakon smrti roditelja i otmice sestre Rutvice. Prije nego što je krenuo na put u potragu za sestrom, ostao je sa seljanima dok se vodila rasprava o tome tko će se brinuti za ubogu dječicu. Budući da je bio tako malen, nije shvaćao što se događa i samo što je želio jest popiti vode, ali ga nitko nije čuo pa je morao sam uzeti čašu. U ovome dijelu možemo uočiti prvi segment njegove snage. Iako je opisan kao malen i sićušan, što ga dovodi u opreku s odraslim i velikim ljudima, riječi *ostao sam ja sam na*

¹² Ivana Brlić-Mažuranić, Bratac Jaglenac i sestra Rutvica, str. 33, ŠK, Zagreb 2010.

*svijetu*¹³, potaknule su ga da skupi snage, nagne se nad vrč, popije vodu i krene u pustolovinu.

Kako je krenuo u potragu za svojom sestrom, nitko mu nije mogao reći neka ne ide u strašnu planinu, no Jaglencu se ništa nije činilo strašnim. To može zahvaliti majci koja ga je dobro čuvala i odgojila. U trenutku kada je došao na planinu i ugledao vile, nije ga bilo strah, on ih je promatrao, a jedna od njih mu se čak i svidjela pa ju je pratio. Budući da je oko vrata imao križić, vile ga nisu smjele taknuti te su ga namamile u rupu u koju bi pao i ubio se. No, zahvaljujući lakoći njegovog tijela, Jaglenac je pao na lišće koje je u sebi protumačio kao krevet i zaspao. Snaga ovog čina leži u Jaglenčevoj pobjedi nad vilama koje su bile uvjerenе da je Jaglenac mrtav.

Jaglenac se probudio u trenutku kada ga je voda izbacila iz rupe. Njemu nije bilo jasno što se dogodilo i shvatio je taj čin buđenjem i idejom da se put potrage za sestrom nastavi čime je ponovno pobijedio strašan vilin pothvat. Sljedeća prepreka koju su mu priredile vile bio je susret s medvjedicom Medunkom. U trenutku kada se podigla na stražnje noge ispred Jaglenca, on se nije uplašio i shvatio je to kao pozitivan čin, kao da netko pruža ruke prema njemu. No, medvjedičino je dijete počelo cviliti čime je ona odmah otišla u spilju da bi mu pomogla. Još je jednom izbjegao nevolju, a vile nisu mogle vjerovati te su došle do zaključka kako je on jači od njih.

Vile su izgubile svaku nadu i osjećale se umornom, no jedna se sjetila kako bi ga mogle otrovati u čemu ih je Jaglenac ponovo pobijedio. Ni strašni Bukač ni Zmaj nisu mu mogli ništa,

¹³ Ivana Brlić-Mažuranić, *Bratac Jaglenac i sestra Rutvica*, str. 33, ŠK, Zagreb 2010.

Jaglenac je na sve to gledao kao zabavu i bilo mu je smiješno. Iako je zbog svoje ludosti mogao poginuti, na kraju se ispostavio pobjednikom nad zlim. Uspio je pronaći svoju sestru koja je zamijenila majčinu ulogu i pobrinula se za njega.

Kraj bajke je metaforičan, dobro je pobijedilo zlo, a u tome su glavnu ulogu imali zlatni pojas i križić kojim su uništene zle sile. Unatoč svojoj sićušnosti i nepoznavanju negativnih strana svijeta, Jaglenac je na kraju moralni pobjednik. Loše i zle stvari koje su mu se dogodile na putu nisu ga uspjele spriječiti u njegovoj nakani pronalaska sestre. Vođen majčnim riječima, a pomalo i ludošću i uvjerenjem da je sve zabava i da mu nitko ne ulijeva strah kao što bi se dijete inače uplašilo, suočio se i uspio u svojem cilju, a kako biva u svakoj bajci, Jaglenac je izrastao u snažnog i velikog momka kojemu ni jedna prepreka nije predstavljala strah te je zajedno sa sestrom, kneževicom i kneginjom živio sretno.

6. 2 Motiv majčinstva i vjernosti

U bajci je zanimljiv motiv majčinstva povezan s Ivaninim životom *koje je svojom veličinom u stanju pobijediti*¹⁴, a u bajci *Bratac Jaglenac i sestrice Rutvica* prisutan je na više mjesta. Prvenstveno se spominje na početku i to u trenutku kada kneginja bježi sa svojim sinom (*mitem progona*)¹⁵ što daje aluziju na Marijin i Isusov bijeg u Egipat, a kasnije je spomenut u liku Milojke koja je svoju djecu, Jaglenca i Rutvicu, učila dobrim stvarima, kako ne smiju popuštati i ne kršiti obećanja.

¹⁴ Joža, Skok, Književno djelo Ivane Brlić Mažuranić, str. 112, Varaždinske Toplice, 2007.

¹⁵ Kuvač-Levačić, Kornelija, zbornik radova, Tematika majčinstva unutar modela ženskog pisma Ivane Brlić-Mažuranić, str.715, 2015.

Zanimljiva je činjenica kako je se Jaglenac sjeti u ključnim trenucima, primjerice u trenutku kada mu je jedna od vila nudila crvene otrovne jagode, a nije mogao pojesti jer se najeo crnih pa se sjetio majke i njezinih riječi: „Jedi, sinko, kad te nudim, ne žalosti majke.“¹⁶ Iz spomenutog bismo citata mogli zaključiti kako je poštovanje Jaglenca prema majci na kraju bilo nagrađeno tako da mu je spasila život, Jaglenac je jagode pojeo i tako uspio ozdraviti od crnih od kojih mu se pomutilo u glavi. S druge strane, motiv majčinstva vidljiv je u dijelu kada Medunka spašava svojeg medvjedića od napada osa koje su vodile vile Zatočenice. U tom dijelu Medunka ima funkciju pomoćnice.¹⁷

Kako je već spomenuto, majka je svojoj djeci ostavila zlatni pojas i križić na čuvanje kojima su njihovi životi bili spašeni pa je u ovom djelu s jedne strane vidljiv segment vjernosti Milojke prema kneginji, a kasnije Jaglenca i Rutvice prema Milojki.

¹⁶ Ivana Brlić-Mažuranić, *Bratac Jaglenac i sestra Rutvica*, str. 44, ŠK, Zagreb 2010.

¹⁷ Kuvač-Levačić, Kornelija, *Tematika majčinstva unutar modela ženskog pisma Ivane Brlić-Mažuranić*, str. 716 u: „Šegrt Hlapić“ od čudnovatog do čudesnog, zbornik radova, Hrvatska udruga istraživača dječje književnosti, ogranak Matice Hrvatske Slavonski Brod, Zagreb – Slavonski Brod, 2015.

8. Zaključak

Bajke se definiraju proznom vrstom namijenjenoj za djecu. Roditelji ih čitaju svojoj djeci sa svrhom da im na drugačiji način prenesu negativne stvari i nevolje koje se događaju, a koje uvijek na kraju imaju neku pouku. Po pitanju negativnih stvari, nevolja i nasilja postoje razilaženja. Neki autori smatraju kako djeci ne bi trebalo čitati bajke s nasiljem, a neki kako je ipak dobro, budući da smatraju da nasilne scene mogu djeci ukazati kako se ne bi trebali ponašati.

Značajnu ulogu i popularnost bajki čine biblijski motivi, a neki od njih su primjerice grijeh i oprost grijeha, kajanja, skromnost, dobrota te ljubav prema sebi i drugima. U bajci *Bratac Jaglenac i sestrice Rutvica* u velikoj je mjeri prisutan motiv dobrote i skromnosti koji se vidi u likovima djece i njihove majke koji unatoč nevoljama i preprekama na koje nailaze, uspijevaju pobijediti zlo i postati moralnim pobjednicima.

U vezi sa samim likovima, karakteristična je dihotomija dobrih i zlih pri čemu su mala djeca, primjerice, nositelji dobrih osobina, no u ovoj je bajci riječ o malim likovima, pojedincima koji se ponašaju poput odraslih ljudi i u tome je ključ Jaglenčeve snage. Brat i sestra predstavljaju odanost i ljubav jedno prema drugome.

Od svih priča u zbirci, *Bratac Jaglenac i sestrice Rutvica* najzanimljivija je kompozicijski budući da je najduža, sastoji se od 19 poglavlja, ima više radnji koje se paralelno odvijaju, veći broj likova i mjesta radnje pa bi se moglo govoriti kako je riječ o manjem romanu.

Čitajući priču, može se uočiti kako većinom prevladava sveznajući pripovjedač u 3. licu, no u nekim dijelovima riječ je i o autoričinom komentaru: „Ali je lud mali Jaglenac, pa bi mogao poginuti još ovdje gdje mu je spas pred očima.“¹⁸

U ovom radu, cilj je bio prikazati u kolikoj je mjeri velika i jaka Jaglenčeva snaga bez obzira na činjenicu što je fizički malen. U njegovom liku vidljive su konture odraslog čovjeka kojemu ništa ne predstavlja strah i samo ide dalje, što se poistovjećuje s pravim životom, da bi čovjek preživio i uspio u svojim ciljevima, treba se osloboditi straha i jednostavno krenuti naprijed, baš poput Jaglenca. Njegova je snaga vidljiva i u odanosti prema majci koja ga je pametno odgojila i dala mu na čuvanje zlatni križić te prema sestri koju je tražio.

Cilj je rada bio definirati pojam dječje književnosti i njezine interpretacije, zatim pojam bajke i njezinih karakteristika što nam je olakšalo pristup *Priči*, a zatim je glavnina rada bila osmišljena u analizi jedne od *Priča* s posebnim naglaskom na Jaglencu i njegovim karakteristikama.

¹⁸ Ivana Brlić-Mažuranić, *Bratac Jaglenac i sestra Rutvica*, str. 46, ŠK, Zagreb 2010.

9. Sažetak

Tematika rada utemeljena je na opisu snage slabih, u ovom slučaju bilo je riječ o jednom od protagonista u priči *Bratac Jaglenac i sestrice Rutvica*. Njegova snaga nije vidljiva u vanjskoj karakterizaciji, već u njegovim postupcima i volji u pronalasku njegove sestre i borbi protiv prepreka na koje je tijekom puta nailazio. Osim opisa njegove snage, cilj rada bio je i spomenuti žanr kojem *Priče* pripadaju, a tome su nam poslužile usporedbe, istraživanja i zaključci filologa zahvaljujući kojima smo bolje razumjeli interpretaciju radnje i opis lika. Radi preglednosti rad smo podijelili u nekoliko dijelova čime smo olakšali pristup čitanju.

Ključne riječi: bajka, likovi, vrijeme i mjesto radnje, dječja književnost, Ivana Brlić-Mažuranić, *Priče iz davnine*, motiv vjernosti, simboli (zlatni pojas, križić)

10. Popis literature

Knjige

Primarna literatura

1. Brlić – Mažuranić, Ivana: *Priče iz davnine*, ŠK, Zagreb, 2010.
2. Hameršak, Marijana, Zima Dubravka: *Uvod u dječju književnost*, Leykam international d.o.o., Zagreb, 2015.
3. Majhut, Berislav, Kovač Narančić Smiljana, Kralj Lovrić Sanja: „Šegrt Hlapić“ od čudnovatog do čudesnog, zbornik radova, Hrvatska udruga istraživača dječje književnosti, ogranak Matice Hrvatske Slavonski Brod, Zagreb – Slavonski Brod, 2015.
4. Protrka Štimec, Marina: *Članci (1903-1938) Ivana Brlić - Mažuranić*, ogranak Matice hrvatske, Slavonski brod, 2013.
5. Skok, Joža: *Književno djelo Ivane Brlić Mažuranić*, Varaždinske Toplice, 2007.

Članci

1. Marjanić, Suzana: Institut za etnologiju i folkloristiku, str. 212-214, *Nar. umjet.* 45/2, str. 193-227, PRIKAZI, Zagreb, 2008.
2. Zima, Dubravka: *Bajke Ivane Brlić Mažuranić izvan Priča iz davnine*, Odjel za kroatologiju, Hrvatski studij sveučilišta u Zagrebu, 2011.

Sekundarna literatura

1. Bettelheim, Bruno: *Smisao i značenje bajki*, Poduzetništvo Jakić, Cres, 2000.
2. Franz, Marie – Louise: *Interpretacija bajki*, Scarabeus-naklada, 2007.
3. Pintarić, Ana: *Umjetničke bajke, teorija, pregled i interpretacije*, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet, Matica hrvatska, Osijek, 2008.

Izvori s Interneta

1. Leksikografski zavod Miroslav Krleža (<http://www.lzmk.hr/>), posjećeno dana 28. kolovoza 2017.